

Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla

Nuorten aikuisten asunnottomuuden on todettu liittyvän monenlaisiin mielenterveyden, päihdekäytön ja muihin psykososiaalisiin ongelmiin, mutta suuri osa tutkimuksista on poikkileikkaustutkimuksia tai retrospektiivisiä haastattelututkimuksia. Kansainvälisten tutkimusten vertailukelpoisuutta heikentävät erot asunnottomuuden määrittelyssä ja sosiaaliturvajärjestelmien erilaisuus eri maissa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan prospektiivisessä seuranta-asetelmassa yhdeksännellä luokalla ilmoitettujen terveyteen, terveystyöskäytymiseen ja perhetilanteeseen liittyvien riskitekijöiden yhteyttä osoitteettomuuteen nuorena aikuisuudessa. Masennus, käytöshäiriöt ja runsaat fyysiset oireet sekä päihdekäyttö ja nuoren raportoimat vanhempien parisuhteen ja perheen talouden ongelmat yhdeksännellä luokalla ennustivat osoitteettomuutta nuorena aikuisuudessa. Tyttöjen osoitteettomuutta ennustivat erityisesti mielenterveyden häiriöt, poikien osoitteettomuutta tiheä humalajuominen. Nuorena aikuisena osoitteettomille oli yhdeksännellä luokalla kasaantunut lukuisia ongelmia. Huolimatta yhteiskunnallisten olojen eroista eri maissa ja tutkimusasetelmien eroista eri tutkimuksissa yksilöiden asunnottomuuteen yhteydessä olevat asiat vaikuttavat varsin samankaltaisilta. Sen sijaan sukupuolten välillä saattaa olla eroja riskitekijöissä.

SARI FRÖJD, MAURI MARTTUNEN, RIITAKERTTU KALTIALA-HEINO

JOHDANTO

Turun Sanomat 22.5.2011 uutisoi: ”Suomessa elää tilastojen mukaan 30 000 ihmistä, joiden osoitetta ei tiedetä. Vakituisen osoitteen puuttuminen rekistereistä johtuu pääsääntöisesti ihmisen omista toimista. Osa haluaa esimerkiksi tietoisesti pysyä viranomaisten tavoittamattomissa.” Vakituisen osoitteen puuttuminen voi olla myös merkki tahattomasta asunnottomuudesta. Myös Poste restante -osoite on yleensä merkki asunnottomuudesta (Pitkänen 2010). Jos nuori asuu vaihdellen eri ystävien tai sukulaisten luona lyhyitä aikoja, hänellä ei ole osoitetta, jonka voisi ilmoittaa. Kaikki asunnottomat eivät siis asu kadulla. Suomessa merkittävä osa asunnottomuudesta on ns. piiloasunnottomuutta, joka ei näy asuntoloissa, yömajoissa tai ensikodeissa.

Myöhäisnuoruuteen liittyy paljon elämänmuutoksia, joihin liittyy asunnottomuuden riski:

kotoa lähtö, opiskelun päätyminen ja työn tai ihmissuhteen perässä muuttaminen (Meinema 2010). Länsimaissa nuoruusiäkkään kuuluu oman tien etsiminen ja erilaisten valintojen kokeileminen vielä 18–25 vuoden iässä (Arnett 2000). Väliaikainen ystävien luona asuminen saattaa liittyä tällaiseen etsintään olematta merkki vakavasta ongelmasta.

Pitkittyessään asunnottomuus kuitenkin on vakava syrjäytymistekijä. Työ- ja elinkeinoministeriön tuoreessa selvityksessä 37 prosenttia asunnottomista 18–29-vuotiaista oli vailla eläkettä, työtä tai peruskoulun jälkeistä koulutusta. Asunnottomuus oli merkittävin koulutuksellisen syrjäytymisen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen riskitekijä (Myrskylä 2011).

Asunnottomuuden määrittely ja asunnottomien määrien vertailu eri maiden kesken on vaikeaa. Viidessä maassa satunnaisotoksella tehdys-

sä puhelinhaastattelussa asunnottomuutta oli kokenut noin kahdeksan prosenttia Ison-Britannian asukkaista, kuusi prosenttia USA:n asukkaista, neljä prosenttia italialaisista, kolme prosenttia belgialaisista ja kaksi prosenttia saksalaisista (Toro ym. 2007). Tilastoissa ihmiset määrittivät asunnottomiksi tavallisimmin hakiessaan palveluja tai asuntoa julkisen sektorin palveluiden piirissä (Kaakinen ym. 2006, Lehtonen ja Salonen 2008). Suomessa Tilastokeskus määrittelee asunnottomiksi ”ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat (esimerkiksi ensisuoja, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat, kehitysvammaisten laitokset). Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertävät.” (Suomen Virallinen Tilasto 2012).

ASUNNOTTOMUUSTUTKIMUS SUOMESSA

Asunnottomuus kuuluu meillä erityisesti sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden tutkimusalaan ja sitä on tutkittu paljon toisaalta sosiaalipolitiikan kysymyksenä, toisaalta henkilökohtaisena kokemuksena. Erityisesti 1990-luvulla oltiin kiinnostuneita puhetavoista ja diskursseista, joiden avulla asunnottomuus konstruoidaan sosiaalisena ongelmana. Toisin kuin angloamerikkalaisissa tutkimuksissa Suomessa ei juuri ole etsitty asunnottomuuden taustatekijöitä yksilöstä. Pitkittäistutkimusta asunnottomuuden yksilöllisistä determinanteista ei ole ja erityisesti nuorten asunnottomuuden riskitekijöistä tutkimustietoa on vähän.

Asunnottomista on vaikea saada edustavaa otosta. Puuttuvan tai vastikään muuttuneen osoitetiedon vuoksi heitä ei tavoiteta postikyselyin. Myös asunnottomuuden määrittely rekisteritiedon perusteella voi olla vaikeaa. Aineistot ovat usein pieniä ja yksilöllisten riskitekijöiden tutkimuksessa tavallinen menetelmä on asunnottomien haastattelu ja aineiston sisällön analyysi. Useimmiten tutkimukset ovat olleet kuvailevia eikä niissä ole käytetty verrokkeja.

Suomalaisnuoret kokevat kotoa pois muuttamisen ja itsellisen asumisen kulttuurisina aikuisuuden merkkeinä, mutta pois voidaan muuttaa myös vallitsevien olojen vuoksi (Kupari 2011), jolloin asunnottomuus koetaan kotioloja parempana vaihtoehtona (Harinen 2008). Ympäristöministeriön raportin mukaan ”nuorten kasvanut tarve itsenäistyä mahdollisimman varhain siirtymällä omaan asuntoon on näkynyt kavereiden

luokse majoittuvien ja asunnottomiksi kirjautuvien nuorten lisääntymisenä” (Kaakinen ym. 2006).

Viiden espoolaisen asumisen tukipalveluja käyttävän nuoren aikuisen haastatteluaineistoon perustuen itsenäistyvien nuorten asunnottomuuteen johtaa kaksi tietä: ongelmat vanhempien kanssa ja kouluttamattomuudesta johtuva tulojen pienuus. Naisilla avoliitto toimi tienä pois lapsuskodista mutta parisuhteen kariutuminen johdatti asunnottomuuteen. (Lehtonen ja Salonen 2008)

Anna-Maija Josefsson on kuvaillut toimeentulotukea saavien asunnottomien helsinkiläisnuorten tilannetta sosiaalityön asiakastietojärjestelmästä keräämiensä tietojen valossa (Josefsson 2007). Tietojen kerääminen oli hankalaa eikä tietoja ollut merkitty tietojärjestelmään vertailukelpoisesti. Tiedon puuttuminen asiakastietojärjestelmästä ei välttämättä merkitse sitä, ettei asiakkaalla ole kyseistä ongelmaa. Sosiaalityöntekijät kirjaavat asiakastietoja yksilöllisillä tavoilla. Asunnottomat olivat pääosin miehiä, koulunkäynnissä oli ollut hankaluuksia (paljon poissaoloja), koulutus oli jäänyt kesken niin että suurimmalla osalla oli vain peruskoulu käytyä, työhistoriaa ei ollut tai se koostui vain lyhyistä pätkistä, pähteiden (erityisesti huumeiden) käyttö oli tavallista, suurimmalla osalla oli tilillään ainakin yksi lainrikkomus, takana oli usein lastensuojeluasiakkuus ja huostaan otettuna oleminen. Osa tutkituista oli muuttanut kotoa suoraan kaverien tai sukulaisten luo. Moni oli kokeillut vuokralla asumista mutta saanut hädän. Osalla huostaanoton jälkihuoltona järjestetty tukiasuminen oli epäonnistunut. Terveydentilasta järjestelmässä oli vähän tietoja: tavallisimmat merkinnät koskivat mielenterveysongelmia ja pitkäaikaissairauksia. Sosiaalityön asiakastietojärjestelmästä keräsi tietonsa myös toinen graduntekijä, Tuija Pakarinen (2011). Hänelläkin oli hankaluuksia aineiston keruussa eikä saatu tieto kaikkien tutkittavien kohdalla kattanut varhais- ja keskinuoruusiän elämäntilanteita. Asunnottomuuden taustatekijät olivat kuopiolaisilla tutkittavilla samantyyppisiä kuin helsinkiläisillä.

ASUNNOTTOMUUSTUTKIMUS MUISSA LÄNSIMAISSA

Suuri osa nuorten asunnottomuuden yksilötason riskitekijöiden tutkimuksesta on tehty USA:ssa. Aineistot ovat usein valikoituneita, sillä haastateltavat on rekrytoitu jotakin sosiaali- tai terveydenhuollon palvelua tietyssä kaupungissa käyttä-

neiden joukosta. Tutkittavien ikäjakauma on usein laaja, vaikka asunnottomuuteen yhteydessä olevat tekijät saattavat olla varsin erilaisia esimerkiksi 13-vuotiailla ja 21-vuotiailla. (Haber ja Toro 2004, Zerger ym. 2008). Pitkittäisasetelmat ovat harvinaisia. Väestöotoksiin mukaan tulevat haastatellut eivät ole asunnottomia haastatteluhetkellä, joten haastattelut ovat asunnottomuuden suhteen retrospektiivisiä.

Amerikkalaisissa tutkimuksissa kodittomiksi tai asunnottomiksi (”homeless”) kutsutaan ihmisiä, jotka asuvat kadulla tai muuten taivasalla tai tilapäissuojissa (Witkin ym. 2005). Lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa tutkittavia saataan kutsua karkulaisiksi (”runaway”), vaikka suuri osa etenkin nuorista kertoo, että heidät on ajettu pois kotoa tai he ovat joutuneet asunnottomiksi huostaanoton purkamisen jälkeen (Cauce ym. 2000). Asunnottomat nuoret ovat tavallisesti yli 13-vuotiaita. Nuoruusiästä aikuisuuteen siirryttäessä naisten asunnottomuuden riski pienenee ja miesten kasvaa (Haber ja Toro 2004).

Perheen sisäiset ristiriidat, perherakenne, perheväkivalta, laiminlyönnit ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat tavallisimpia nuorten asunnottomuuteen yhteydessä olevia asioita (ks. Taulukko 1). Myös nuoren oma käyttäytyminen, päihdekäyttö tai muu normeja rikkova käytös, voi johtaa kotoa lähtöön tai sieltä pois ajamiseen (Haber ja Toro 2004).

Mielenterveysongelmat ja päihdekäyttö ovat asunnottomilla nuorilla – ja myös aikuisilla – huomattavasti tavallisempia kuin kotona asuvilla (Haber ja Toro 2004, Zerger ym. 2008). Psykiatrisessa laitoshoidossa olleilla asunnottomuuden kokemukset ovat varsin yleisiä (Embry ym. 2000). Huostaanoton päätyminen saattaa johtaa nuoren asunnottomaksi maissa, joissa jälkihoitoa ei ole järjestetty (Cauce ym. 2000, Embry ym. 2000).

Eurooppalaisista kansainvälisissä lehdissä julkaistuista tutkimuksista 2000-luvulle tultaessa suurin osuus (42 %) oli tehty Iso-Britanniassa ranskalaistutkimusten yltäessä toiselle sijalle (17 %). Tutkimukset ovat olleet pääasiassa kuvailevia. Eurooppalaisissa tutkimuksissa nuoren asunnottomuuteen yhteydessä olivat mm. asuminen muun kuin biologisen vanhemman kanssa, huostaanotto, koulupudokkuus, maahanmuuttajatausta ja miessukupuoli. Mielenterveyden ongelmat olivat yleisiä. Myös päihteiden, erityisesti alkoholin väärinkäyttö oli tavallista ja se oli yleensä alkanut jo ennen asunnottomaksi joutumista. (Philippot ym. 2007.)

TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Nuorten asunnottomuutta on koetettu 2000-luvulla ratkaista monin tavoin – melko huonolla menestyksellä (Etelä-Suomen lääninhallitus 2004). Vaikka asunnottomien määrä yleisesti ottaen onkin 2000-luvulla vähentynyt, alle 25-vuotiaiden asunnottomuus ei ole selkeästi laskenut, vaan tilanne näyttää vaihtelevan vuosittain. Vuonna 2010 asunnottomia alle 25-vuotiaita oli 1375, joka on hieman alle viidennes kaikista asunnottomista (ARA 2011). Asuntopolitiikka on merkittävä rakenteellinen asunnottomuuden ehkäisykeino, mutta syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi olisi myös tärkeää tietää, millaiset tekijät nuorten elämässä ennustavat tulevaa asunnottomuutta. Tämän tutkimuksen tavoite on tarkastella, millaiset mielenterveyden häiriöihin, päihdeongelmiin ja häiriöiden riskitekijöihin liittyvät seikat peruskoulun viimeisellä luokalla ovat yhteydessä siihen, ettei nuorella 22–23-vuotiaana ole rekisterissä osoitetietoja. Lisäksi tarkastelimme, onko asunnottomuutta ennustavissa tekijöissä eroa tyttöjen ja poikien kesken.

MENETELMÄT

Lukuvuonna 2002–2003 aloitettiin Nuorten mielenterveys -kohorttitutkimus, johon kutsuttiin vastaamaan kaikki Tampereella ja Vantaalla peruskoulun yhdeksättä luokkaa käyvät henkilöt. Heistä suurin osa oli 15–16-vuotiaita. Vastauksia saatiin 3278 kappaletta; 96 prosenttia otokseen kuuluvista. Vaikka vastaaminen oli vapaaehtoista, suurin osa vastaamattomuudesta selittyi poissaololla koulusta molempina järjestettyinä kyselypäivinä. Uutta kyselykertaa varten pyydettiin vuonna 2009 väestörekisteristä osoitteet kaikille lukuvuonna 2002–2003 vastanneille. Vain poste restante -osoite löytyi 33:lle ja kokonaan ilman osoitetietoja oli 12 henkilöä. Kutsumme tästä lähin sekä niitä, joilta puuttui osoitetieto että niitä, joilla oli väestörekisterissä vain poste restante -osoite, osoitteettomiksi.

MITTARIT

Elämäntilanteesta peruskoulun 9. luokalla tarkasteltiin seuraavia osa-alueita: sukupuoli, vanhempien koulutustaso, (lapsuudenperheen) perherakenne, mielenterveyden ongelmat (”sisäänpäin suuntautuva oireilu” mitattuna masennuksella ja ”ulospäin suuntautuva oireilu” mitattuna runsaalla käytöshäiriöoireilulla), päihdekäytön ongelmat (hasiskokeilut, tiheä humalajuominen), runsas psykosomaattinen oireilu, koulunkäynnin

Taulukko 1.

Tutkittavat, asunnottomuuden määrittely ja asunnottomuuden yhteydessä olleet tekijät eräissä asunnottomuuden taustatekijöitä selvittäneissä tutkimuksissa

Viite	Maa	Tutkittavat	Asunnottomuuden määrittely	Asunnottomuuteen yhteydessä
Herman ym. 1997	USA	92 asunnottomana joskus ollutta aikuista + 395 verrokkaa (retrospektiivinen haastattelu)	Nukunut yön taivasalla, ajoneuvossa, hylätystä rakennuksessa tai asunnottomien suojassa asunnon puutteen takia	Vanhempien huolenpidon puute, pahoinpitely ja seksuaalinen väkivalta
Embry ym. 2000	USA	85 psykiatrisesta sairaalasta kotiutettua alle 18-vuotiasta (haastattelu 5 vuoden kuluuttua kotiutuksesta)	Kysyttävässä asuinpaikkaa vastasi koditon TAI ilmoitti asuneensa asunnottomien suojassa	Ollut huostaanotettuna , käyttänyt alkoholia tai huumeita, karkailut kotoa, pahoinpidely lapsena (viranomaisdokumenttien mukaan)
Cauce ym. 2000	USA	364 tiettyjä sosiaali- tai mielenterveyspalveluja käyttänyttä 13–21-vuotiasta nuorta (haastattelu, diagnostinen haastattelu)	Ei asuntoa (esim. asu kadulla tai asunnottomien suojassa) tai vain tilapäinen majoitus (esim. ystävien luona)	Koulupudokkuus, huostaanotto, pahoinpidely kotona, seksuaalista hyväksikäyttöä kotona, mielenterveyden häiriö
Mallet ym. 2005	Australia	302 asunnottomien palveluja käyttänyttä 12–20-vuotiasta nuorta (haastattelu: kerro omin sanoin, kuinka päädyit kodittomaksi?)	Viertänyt kaksi edellistä yötä poissa kotoa ilman vanhempien lupaa (alle 17 v) tai vanhempien pois ajamana	Neljä erilaista polkua, joita kaikkia yhdisti jonkinlainen konflikti perheessä. Nuoren huumeiden käyttö ja perheenjäsenen välinen väkivalta olivat tavallisia konfliktin aiheita.
Martijn & Sharpe 2006	Australia	35 nuorta (14–25 v), jotka olivat käyttäneet nuorille asunnottomille tarkoitettua palvelua (retrospektiivinen haastattelu, diagnostinen haastattelu)	Eläjä ilman perheen tukea. Ei asuntoa tai vain tilapäismajoitus TAI asu asunnottomille tarkoitettussa tuetussa asumisyksikössä	Viisi erilaista polkua, joista yleisimmät olivat trauma+psykologiset ongelmat ja huumeiden/alkoholin käyttö+ongelmat perheessä
Polley Sanchez ym. 2006	USA	Edustava väestöotos, 10255 nuorta (12–17 v) , koulussa tehty lomakekysely kahden vuoden välein	Karannut kotoa viimeksi kuluneen vuoden aikana	Sukupuuoli (tyttö), perherakenne muu kuin kaksi biologista vanhempaa, ikä yli 15 vuotta
Nielsen ym. 2011	Tanska	Rekisterisuuranta, 32 711 aikuista (vähintään 16-vuotiaasta)	Löytyivät asunnottomien suojaa käyttäneiden rekisteristä ainakin kerran vuosien 1999–2009 aikana	Mielenterveyden häiriöt, päihdehäiriöt
Joseffsson 2007	Suomi	19–25-vuotiaita, toimeentulotukea haakevia asiakkaita (n = 70). Tiedot pohjautuvat Helsingin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmäankirjattuuihin asiakastietoihin.	Asunnon puutteen vuoksi sukulaisissa ja tuttavissa asuvat toimeentulotukea saavat Helsingissä	Sukupuuoli (mies), matala koulutustaso (pelkkä peruskoulu), ei työhistoriaa, parhaillaan työttömänä, huumeiden käyttö, ollut lastensuojelun asiakkana, ollut huostaanotettuna, jälkihuollon tukiasuminen epäonnistunut, häätö vuokra-asunnosta, runsaasti poissaoloja koulusta rikollista käyttäytymistä
Pakarinen 2011	Suomi	18–25-vuotiaita nuoria (n = 52), tiedot perustuvat sosiaalihuollon asiakirjoihin	Vuoden 2009 Kuopion asunnottomuustilastossa oleminen (+ olivat olleet sosiaalihuollon asiakkaina, ja asiakirja-aineistoa oli saatavilla)	Sukupuuoli (mies), häätö omasta asunnosta tai vanhempien luota, ero puolisoista tai muutto toiselta paikkakunnalta, matala koulutustaso, mielenterveyden ongelmat, velkaantuminen, rikollisuus, päihtet, lastensuojelutausta, vaikeudet koulussa

vaikeudet (koulumenestys, luvattomat poissaolot, opiskelusuunitelmat) ja vanhempiin liittyvät elämäntapahtumat.

Kysymyslomakkeessa vastaajaa pyydettiin valitsemaan korkein isän suorittama koulutus: kansakoulu/kansalaiskoulu tai peruskoulu, peruskoulu ja ammatillinen koulutus, lukio tai lukio ja ammatillinen koulutus, yliopisto- tai korkeakoulututkinto. Äidin koulutusta kysyttiin samoin. Koulutusmuuttujista tehtiin kaksiluokkaiset matalaa koulutusta kuvaavat muuttajat: 1 = kansakoulu/kansalaiskoulu tai peruskoulu (matala koulutus) ja 2 = kaikki muut vastausvaihtoehdot.

Perherakennetta tiedusteltiin: ”Kuuluuko perheeseesi: äiti ja isä, äiti ja isäpuoli, isä ja äitipuoli, vain äiti, vain isä, joku muu huoltaja, kuka_____”. Muuttujasta tehtiin kaksiluokkainen: 1 = ei asu molempien vanhempien kanssa (vastasi jotakin muuta kuin ”äiti ja isä”) ja 2 = asuu biologisten vanhempien kanssa (vastasi ”äiti ja isä”).

Masennusta mitattiin Beckin lyhyen, 13-osioiden depressiokyselyn suomalaisella versiolla R-BDI:llä (Raitasalo 2007). Mittarissa on 13 masennuksen diagnostisiin kriteereihin kuuluvaa väittämää, joissa tiedustellaan mm. ajatuksia tulevaisuudesta, univaikeuksia, itsetuhoisia ajatuksia ja alakuloista mielialaa. Väittämien vastausvaihtoehdot on pisteytetty nolasta kolmeen niin, että nolla ja yksi merkitsevät hyvää tai normaalia olotilaa ja kaksi ja kolme masennukseen liittyvää oireilua. Jos vastaaja saa 39 mahdollisesta pisteestä vähintään kahdeksan, hänet luokitellaan vähintään keskivaikeasti masentuneeksi (Beck ja Beck 1972). Kyselyn on todettu ennustavan tarkasti ja herkästi diagnoosikriteerit täyttävää depressiota (Fountoulakis ym. 2003).

Käytöshäiriöoireilua arvioitiin YSR-mittarilla (Youth Self Report, Achenbach 1991). Mittarin eksternalisoivien (ulospäin suuntautuneiden) käyttäytymispiirteiden ja ajatusmallien kysymysarja sisältää 29 syyllisyudentuntoon, aggressiiviseen käyttäytymiseen ja rikekäyttäytymiseen liittyvää väittämää. Mittaria käytetään yleisesti nuorten mielenterveyden tutkimuksessa ja sen on osoitettu olevan luotettava ja validi (Achenbach 1991, Helstelä ja Sourander 2001). Vakiintuneen käytännön (Achenbach 1991) mukaan teimme summamuuttujan, jonka 90 persenttiin perusteella jaoimme vastaajat kahteen ryhmään 1=runsasta käytöshäiriöoireilua (ne 10 %, jotka saivat suurimmat pisteet YSR-mittarista), 2=muut (90 %

vastaajista). Korkeiden pisteiden saaminen ennustaa hyvin käytöshäiriödiagnoosin saamista nuoruusiässä (Morgan ja Cauce 1999).

Vastaajia pyydettiin merkitsemään kahdeksan psykosomaattisen oireen kohdalle niiden esiintymisen useus viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana: harvoin tai ei lainkaan, noin kerran kuussa, noin kerran viikossa, lähes joka päivä. Vastauksista muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja: 1 = runsasta psykosomaattista oireilua (ne, joilla esiintyi vähintään kolme oiretta lähes joka päivä), 2 = muut (ne, joilla oireita esiintyi harvemmin). Kysymyssarjaa on käytetty laajasti nuorisoi-ikäisillä tehdyissä tutkimuksissa. Kolmen päivittäis-oireen katkaisupiste näyttää erottelvan nuorisoi-ikäisiä monen psykososiaalisen ongelman suhteen (esim. Kaltiala-Heino ym. 2003a, 2003b).

Huumeiden käyttö oli 2002–2003 suomalaisnuorilla melko harvinaista. Yleisin käytetty aine on hasis. Sen käyttöä kysyttiin pyytämällä vastaajaa valitsemaan, onko hän kokeillut tai käyttänyt hasista: ei koskaan, kerran, 2–4 kertaa, 5 kertaa tai useammin. Kaksiluokkaisella muuttujalla kaikki kerrankin kokeilleet saivat arvon 1 ja muut saivat arvon 2. Vaikka kerran kokeilua ei ehkä voi pitää huumeiden käyttönä, jouduimme osoitteettomien pienen määrän vuoksi valitsemaan lievimmän katkaisupisteen.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan seuraavien vastausvaihtoehtojen joukosta, kuinka usein he juovat alkoholia TOSI HUMALAAAN asti: kerran viikossa tai useammin, noin 1–2 kertaa kuukaudessa, harvemmin, en koskaan. Muuttujasta tehtiin kaksiluokkainen: 1=juo itsensä tosi humalaan kerran viikossa tai useammin, 2=juo itsensä humalaan harvemmin kuin kerran viikossa. Subjektii-visuudestaan huolimatta mittari toimii tutkimuksissa hyvin ja ”tosi humala” on käsite, jonka nuoret ymmärtävät ja joka on yhteydessä juotuun alkoholimäärään (Lintonen ja Rimpelä 2001, Lintonen ym. 2004).

Koulumenestyksen osalta vastaajat valitsivat, mihin kahdeksasta luokasta hänen kaikkien aineiden keskiarvonsa viimeksi saadussa todistuksessa kuuluu: <6,5/6, 5–6, 9/7,0–7,4/7,5–7,9/8,0–8,4/8,5–8,9/9,0–9,4/9,5–10,0. Vastausvaihtoehdon <6,5 tai 6,5–6,9 valinneet saivat arvon 1 ja muut arvon 2.

Kysymyksen ”Kuinka monta kokonaista koulupäivää olet ollut seuraavien syiden takia poissa VIIMEISTEN 30 PÄIVÄN aikana?” vastausvaihtoehdot olivat: en yhtään, yhden päivän. 2–3 päi-

vää, yli 3 päivää. Tarkastelimme ”pinnauksen tai lintsauksen takia” ilmoitettuja poissaoloja ja teimme muuttujasta kaksiluokkaisen: 1 = yli kolme päivää, 2 = muut vastausvaihtoehdot. Yli kolmen päivän koulupoissaolojen on todettu liittyvän moniin mielenterveyden ongelmiin yläasteikäisillä nuorilla (Kaltiala-Heino ym. 2003b).

Vastaajia pyydettiin valitsemaan, mihin he aikovat jatkaa peruskoulun päätyttyä: 1 = käyn lukion ja haen yliopistoon / korkeakouluun, 2 = käyn lukion mutta en luultavasti hae yliopistoon / korkeakouluun, 3 = suoritan ammatillisen tutkinnon, 4 = en aio enää jatkaa opintoja, 5 = en osaa sanoa. Analyysejä varten tehtiin kolmiluokkainen muuttuja: 1 = aikoo lukioon, 2 = aikoo ammatilliseen oppilaitokseen, 3 = ei aio jatkaa opiskelua tai ei tiedä, mihin aikoo.

Viimeksi kuluneen vuoden aikana tapahtuneita elämäntapahtumia kyseltiin Life Events Check List-mittarilla (Johnson ja McCutcheon 1980). Kuten aiemmissakin Nuorten mielenterveys -kohorttiaineistolla tehdyissä tutkimuksissa mittarin kahdestakymmenestä tapahtumasta valittiin sellaiset perheeseen liittyvät tapahtumat, joihin nuori itse ei ole käytöksellään voinut vaikuttaa: muutto toiselle paikkakunnalle, uuden sisaruksen syntymä, perheenjäsenen vaikea sairaus tai vamma, vanhempien avio- tai asumusero, lisääntynyt riitely vanhempien kesken, vanhempi menettänyt työpaikan, perheenjäsenen kuolema, vanhempi joutunut tekemisiin lain kanssa (pidätetyksi, epäillyksi tai tuomituksi lainrikkomuksesta) ja perheen taloudelliset vaikeudet (Fröjd ym. 2009). Kysymykset alkavat seuraavasti: ”Mitä seuraavista elämään liittyvistä tapahtumista ja muutoksista on tullut sinun kohdallasi VIIMEISTEN 12 KUUKAUDEN AIKANA? Rastita YKSI vaihtoehto kultakin riviltä sen mukaan onko kyseinen elämänmuutos sattunut sinun kohdallasi ja miten koit sen.” Vastaukset muunnettiin kaksiluokkaiseksi: 1 = tapahtumaa ei ole sattunut ja 2 = tapahtuma on sattunut. Tapahtuman kokemista myönteisenä vai kielteisenä ei huomioitu.

TILASTOLLISET ANALYYSIT

Aluksi laskettiin kaikkien tutkittujen tekijöiden yleisyys koko aineistossa ja erikseen tyttöjen ja poikien joukossa. Riskitekijöiden (selittäjien) yleisyyttä 15–16-vuotiaiden tyttöjen ja poikien joukossa ja näiden riskitekijöiden yleisyyttä nuorena aikuisena (22–23-vuotiaana) osoitteettomien ja osoitteellisten joukossa verrattiin ristiintaulukoinnalla. Erojen tilastollista merkitsevyyttä mitattiin

khiin nelio -testillä (käyttäen Fischerin tarkkaa testiä, mikäli yli 20 prosenttia odotetuista frekvensseistä oli pienempiä kuin viisi tai jokin odotettu frekvenssi oli alle yhden). Teimme ristiintaulukoinnin ensiksi koko aineistolle ja sitten erikseen tytöille ja pojille. Tarkastelimme myös, oliko selittävien tekijöiden kokonaismäärällä yhteys osoitteettomuuteen.

Kaksiluokkaisia selitettäviä muuttujia varten kehitetyn logistisen regressioanalyysin avulla tarkastelimme kunkin selittävän muuttujan aiheuttamaa osoitteettomuuden riskiä. Muuttujien multikollinearisuuden vuoksi käytimme eteenpäin askeltavaa mallia (forward LR). Analyysien tulokset on raportoitu vetosuhteina (OR, Odds ratio) ja niiden 95 %:n luottamusväleinä (confidence interval, CI). Analyysit tehtiin SPSS 16.0 ohjelmalla.

TULOKSET

RISKITEKIJÄT SUKUPUOLEN MUKAAN

Asuminen molempien vanhempien kanssa oli yleisin perherakenne. Hieman alle viidesosalla korkein isän/äidin suorittama koulutus oli peruskoulu. Vanhempien koulutus ja perherakenne eivät eronneet sukupuolen mukaan. Mielenterveyden ongelmista masennus oli tytöillä yleisempää, tiheä humalajuominen pojilla. Alle seitsemän keskiarvo oli huomattavasti harvinaisempi tytöillä kuin pojilla. Tytöt suuntautuivat poikia yleisemmin lukiokoulutukseen. Talousvaikeudet ja vanhempien keskinäinen riitely olivat yleisempiä tyttöjen keskuudessa, sisaruksen syntymä ja vanhempien avio- tai asumusero poikien keskuudessa (Taulukko 2).

OSOITTEETTOMUUTEEN YHTEYDESSÄ OLEVAT TEKIJÄT

Osoitteettomista 67 prosenttia oli poikia ($p = 0.033$). Lähes kaikkia riskitekijöitä oli useammin osoitteettomilla kuin niillä nuorilla aikuisilla, joille löytyi väestörekisteristä osoite. Äidillä oli matala koulutus noin kolmanneksella osoitteettomista, samoin isällä, mutta vain äidin matalan koulutuksen suhteen ero osoitteettomien ja osoitteellisten välillä oli tilastollisesti merkitsevä. Asuminen muussa kuin kahden vanhemman perheessä yhdeksännellä luokalla oli ollut tavallisempaa osoitteettomien ryhmässä (Taulukko 3).

Masennus, häiriökäyttäytyminen, hasiskokeilut ja heikko koulumenestys olivat olleet peruskoulun yhdeksännellä luokalla noin kaksi kertaa yleisempiä osoitteettomilla kuin niillä, joille löy-

Taulukko 2.

Niiden 15–16-vuotiaiden lukumäärä ja osuus (n, %), joilla esiintyi tutkittu riskitekijä, sukupuolen mukaan

Tilanne peruskoulun 9.luokalla	Tytöt		Pojat		p
	n	%	n	%	
SOSIODEMOGRAFINEN TAUSTA					
Äidillä matala koulutus	208	14	239	16	0.155
Isällä matala koulutus	273	19	267	18	0.402
Perherakenne: asuu...					
Molempien vanhempien kanssa	1113	69	1171	70	0.538
Äidin ja isäpuolen kanssa	186	12	182	11	0.552
Isän ja äitipuolen kanssa	55	3	59	4	0.855
Yksinhuoltajaäidin kanssa	243	15	205	12	0.019
Yksinhuoltajaisän kanssa	31	2	46	3	0.117
Muun huoltajan kanssa	16	1	20	1	0.575
MIELENTERVEYDEN ONGELMAT					
Masentunut	219	14	109	7	<0.001
Runsasta käytöshäiriöoireilua ¹⁾	176	*	173	*	
Runsasta psykosomaattista oireilua	69	5	38	3	0.002
PÄIHDEONGELMAT					
Kokeilut hasista ainakin kerran	199	12	221	13	0.459
Humalaa väh. kerran viikossa	53	3	77	5	0.054
KOULUNKÄYNTI					
Keskiarvo alle 7	215	14	425	26	<0.001
Pinnannut yli 3 pv/kk	76	5	82	6	0.831
Opiskelusuunnitelmat					<0.001
Aikoo lukioon	990	62	793	48	
Aikoo ammatilliseen oppilaitokseen	336	21	604	36	
Ei tiedä, mihin aikoo / ei aio jatkaa opiskeluja	273	17	269	16	
PERHEESEEN LIITTYVÄT ELÄMÄNTAPAHTUMAT					
Muutto toiselle paikkakunnalle	164	10	206	13	0.038
Uuden sisaruksen syntymä	116	7	182	11	<0.001
Perheenjäsenen vaikea sairaus tai vamma	159	10	149	9	0.429
Vanhempien avio- tai asumusero	127	8	188	12	0.001
Lisääntynyt riitely vanhempien kesken	331	21	253	16	<0.001
Vanhempi menettänyt työpaikan	120	8	134	8	0.463
Perheenjäsenen kuolema	82	5	90	6	0.632
Vanhempi joutunut tekemisiin lain kanssa	28	2	54	3	0.005
Perheessä talousvaikeuksia	354	22	250	16	<0.001

¹⁾ Muuttuja on 90 % persentiili

tyi osoitetieto. Suuntautuminen ammatillisiin opintoihin oli yleisempää osoitteettomilla. Viikoittainen humalajuominen ja usein toistuva koulusta pinnaaminen oli ollut noin kolme kertaa yleisempää (Taulukko 3). Vanhempien ero tai työttömyys eivät kuitenkaan olleet merkittävästi tavallisempia osoitteettomien nuorten ryhmässä. Suurin ero osoitteettomien ja muiden välillä oli psykosomaattisessa oireilussa: runsas oireilu oli neljä kertaa tavallisempaa osoitteettomilla (Taulukko 3)

Tytöillä asunnottomuuteen olivat yhteydessä mielenterveyden ongelmat, vanhemman työttömyys sekä vanhempien talousvaikeudet. Pojilla asunnottomuutta ennusti runsas humalajuominen, keho koulumenestys ja vanhempien lisääntynyt riitely. Muutto toiselle paikkakunnalle 15–16-vuotiaana oli yhteydessä myöhempään asunnottomuuteen molemmilla sukupuolilla (Taulukko 4).

Kun kaikki riskitekijät pakotettiin samaan, eteenpäin askeltavaan logistiseen regressiomalliin,

Taulukko 3.

Niiden 15–16-vuotiaiden lukumäärä ja osuus (n,%), joilla esiintyi tutkittu riskitekijä sen mukaan, löytyikö heille väestökisteristä tieto vakituisesta osoitteesta kuusi vuotta myöhemmin.

Tilanne peruskoulun 9.luokalla	Osoitetieto löytyy		Ei vakituista osoitetta		p
	n	%	n	%	
SOSIODEMOGRAFINEN TAUSTA					
Äidillä matala koulutus	437	15	10	28	0.031
Isällä matala koulutus	530	18	10	28	0.142
Perherakenne: asuu...					
Molempien vanhempien kanssa	2259	70	25	56	0.038
Äidin ja isäpuolen kanssa	359	11	9	20	0.060
Isän ja äitipuolen kanssa	113	4	1	2	1.000
Yksinhuoltajaäidin kanssa	439	14	9	20	0.213
Yksinhuoltajaisän kanssa	76	2	1	2	1.000
Muun huoltajan kanssa	36	1	0	0	1.000
MIELENTERVEYDEN ONGELMAT					
Masentunut	318	10	10	22	0.012
Runsasta käytöshäiriöoireilua ¹⁾	338	11	11	24	0.006
Runsasta psykosomaattista oireilua	102	3	5	12	0.013
PÄIHDEONGELMAT					
Kokeilut hasista ainakin kerran	408	13	12	27	0.005
Humalaan väh. kerran viikossa	124	4	6	13	0.008
KOULUNKÄYNTI					
Keskiarvo alle 7	623	20	17	39	0.002
Pinnannut yli 3 pv/kk	152	5	6	15	0.022
Opiskelusuunnitelmat					0.027
Aikoo lukioon	1767	55	16	36	
Aikoo ammatilliseen oppilaitokseen	920	29	20	44	
Ei tiedä, mihin aikoo / ei aio jatkaa opiskelua	533	17	9	20	
PERHEESEEN LIITTYVÄT ELÄMÄNTAPAHTUMAT					
Muutto toiselle paikkakunnalle	358	11	12	28	0.002
Uuden sisaruksen syntymä	291	9	7	16	0.113
Perheenjäsenen vaikea sairaus tai vamma	302	10	6	15	0.272
Vanhempien avio- tai asumusero	307	10	8	19	0.062
Lisääntynyt riitely vanhempien kesken	571	18	13	30	0.041
Vanhempi menettänyt työpaikan	247	8	7	16	0.078
Perheenjäsenen kuolema	170	5	2	5	1.000
Vanhempi joutunut tekemisiin lain kanssa	81	3	1	2	1.000
Perheessä talousvaikeuksia	589	19	15	35	0.007

¹⁾ Muuttuja on 90 % persentiili

menettivät masennus ja talousvaikeudet tilastollisen merkitsevyytensä tytöillä. Kehno koulumenestys ja toiselle paikkakunnalle muutto menettivät merkitsevyytensä pojilla. Äidin matalasta koulutuksesta tuli pojilla tässä täydessä mallissa merkitsevä (Taulukko 5).

Tarkastelemalla summamuuttujaa, joka oli muodostettu laskemalla yhteen osoitteettomuudelle altistumisen riskitekijät (mielenterveyden ongelmat, päihdeongelmat, koulunkäyntiin liitty-

vät tekijät, perheeseen liittyvät elämäntapahtumat) havaittiin, että osoitteettomilla oli keskimäärin viisi riskitekijää ja niillä, joille löytyi vakituinen osoite kolme (5.5 vs. 3.0, $p < 0.001$). Osoitteettomista pojista puolella oli viisi tai useampia riskitekijöitä, tytöistä 73%:lla. Niistä pojista, joille löytyi osoite, vähintään viisi riskitekijää löytyi 18 prosentilla ($p = 0.002$), tytöistä 21 prosentilla ($p < 0.001$).

Taulukko 4.

Asunnottomuutta 15–16-vuotiaana ennustavien tekijöiden yleisyys (%) tytöillä ja pojilla

Tilanne peruskoulun 9.luokalla	Tytöt		p	Pojat		p
	Osoite-tieto löytyy	Ei vakituista osoitetta		Osoite-tieto löytyy	Ei vakituista osoitetta	
SOSIODEMOGRAFINEN TAUSTA						
Äidillä matala koulutus	14	13	0.646	16	38	0.011
Isällä matala koulutus	19	21	0.514	18	32	0.080
Ei asu molempien vanhempien kanssa	31	53	0.057	30	40	0.152
MIELENTERVEYDEN ONGELMAT						
Masentunut	13	40	0.010	6	13	0.130
Runsasta käytöshäiriöoireilua ¹⁾	11	40	0.003	10	17	0.193
Runsasta psykosomaattista oireilua	4	33	<0.001	3	0	0.519
PÄIHDEONGELMAT						
Kokeilut hasista ainakin kerran	12	33	0.030	13	23	0.092
Humalaan väh. kerran viikossa	3	0	0.602	4	20	0.002
KOULUNKÄYNTI						
Keskiarvo alle 7	13	27	0.132	25	45	0.019
Pinnannut yli 3 pv/kk	5	15	0.151	5	14	0.065
Opiskelusuunnitelmat			0.193			0.144
Aikoo lukioon	62	47		48	30	
Aikoo ammatilliseen oppilaitokseen	21	40		36	47	
Ei tiedä, mihin aikoo / ei aio jatkaa opiskelua	17	13		16	23	
PERHEESEEN LIITTYVÄT ELÄMÄNTAPAHTUMAT						
Muutto toiselle paikkakunnalle	10	33	0.014	12	25	0.054
Uuden sisaruksen syntymä	7	7	0.699	11	21	0.085
Perheenjäsenen vaikea sairaus tai vamma	10	21	0.160	9	12	0.436
Vanhempien avio- tai asumusero	8	14	0.314	12	21	0.098
Lisääntynyt riitely vanhempien kesken	21	27	0.387	15	32	0.022
Vanhempi menettänyt työpaikan	7	27	0.023	8	11	0.416
Perheenjäsenen kuolema	5	7	0.552	6	4	0.531
Vanhempi joutunut tekemisiin lain kanssa	2	0	0.764	3	4	0.617
Perheessä talousvaikeuksia	22	53	0.008	15	25	0.129

¹⁾ Muuttuja on 90 % persentiili

POHDINTA

Nuorilla aikuisilla, joilla on väestörekisterissä vain poste restante -osoite tai osoitetietoa ei löytynyt lainkaan, monenlaiset vaikeudet olivat alkaneet jo peruskoulun viimeisellä luokalla. Heillä oli ollut muihin nuoriin verrattuna enemmän mielenterveyden ongelmia ja päihdekäyttöä sekä ongelmia koulunkäynnissä ja perheoloissa. Sekä nuoreen itseensä että vanhempiin liittyvillä tekijöillä oli merkitystä. Tytöillä asunnottomuutta ennustivat vahvimmin mielenterveyden ongelmat, muutto ja vanhemman työttömyys. Pojilla vahvimmat ennustajat olivat oma tiheä humalajuo-

minen ja vanhempien riitely. Myös äidin matala koulutus ennusti poikien asunnottomuutta.

Tutkimuksen kohdejoukko oli osoitetiedon hankkimishetkellä 22–23-vuotias. Suomessa kotoa muutetaan pois kansainvälisesti katsoen varhain (Aassve ym. 2007), alle kolmannes 22–23-vuotiasta suomalaisista asui vanhempiensa kanssa vuonna 2007 (Nikander 2009). Myös asunnottomuus alkaa siis usein täysi-ikäisyyden tienoilla (Pakarinen 2011).

Kuten asunnottomista helsinkiläisistä 19–25-vuotiaista, tässä tutkimuksessa osoitteettomista nuorista aikuisista suurin osa oli miehiä (Josefs-son 2007). Asunnottomien koulumenestys saattaa

Taulukko 5.

Asunnottomuutta ennustavat tekijät tytöillä ja pojilla (OR, 95 % CI) eteenpäin askeltavassa logistisessa regressiomallissa¹⁾

Tilanne peruskoulun 9.luokalla (selittävät muuttujat)	Osoitteettomuuden riski, Tytöt		Osoitteettomuuden riski, Pojat	
	OR	95 % CI	OR	95 % CI
SOSIODEMOGRAFINEN TAUSTA				
Äidillä matala koulutus, kyllä (ref. ²⁾ Ei			3.5	1.3–9.4
Isällä matala koulutus, kyllä (ref. Ei)				
Ei asu molempien vanhempien kanssa (ref. Asuu molempien vanhempien kanssa)				
MIELENTERVEYDEN ONGELMAT				
Masentunut, kyllä (ref. Ei)				
Runsasta käytöshäiriöoireilua, kyllä (ref. Ei)	7.0	1.8–26.8		
Runsasta psykosomaattista oireilua, kyllä (ref. Ei)	13.8	3.4–56.5		
PÄIHDEONGELMAT				
Kokeilut hasista ainakin kerran, kyllä (ref. Ei)				
Humalaan väh. kerran viikossa, kyllä (ref. Ei)			4.8	1.4–16.1
KOULUNKÄYNTI				
Keskiarvo alle 7, kyllä (ref. Ei)				
Pinnannut yli 3 pv/kk, kyllä (ref. Ei)				
Opiskelusuunnitelmat				
Aikoo lukioon (ref.)				
Aikoo ammatilliseen oppilaitokseen				
Ei tiedä, mihin aikoo / ei aio jatkaa opiskelua				
PERHEESEEN LIITTYVÄT ELÄMÄNTAPAHTUMAT				
Muutto toiselle paikkakunnalle, kyllä (ref. Ei)	11.0	2.7–45.3		
Uuden sisaruksen syntymä, kyllä (ref. Ei)				
Perheenjäsenen vaikea sairaus tai vamma, kyllä (ref. Ei)				
Vanhempien avio- tai asumusero, kyllä (ref. Ei)				
Lisääntynyt riitely vanhempien kesken kyllä (ref. Ei)			3.0	1.1–8.1
Vanhempi menettänyt työpaikan, kyllä (ref. Ei)	4.7	1.1–20.1		
Perheenjäsenen kuolema kyllä (ref. Ei)				
Vanhempi joutunut tekemisiin lain kanssa, kyllä (ref. Ei)				
Perheessä talousvaikeuksia, kyllä (ref. Ei)				

¹⁾ Estimaatit vain mallissa tilastollisen merkitsevyyden saavuttaville muuttujille

²⁾ Ref. = referenssikategoria eli se muuttujan arvo, jonka suhteen vertailu on tehty

olla huono (Rafferty ym. 2004) ja koulutustaso jää usein matalaksi (Josefsson 2007). Tässä tutkimuksessa noin kolmannes osoitteettomista nuorista oli matalan sosioekonomisen aseman perheistä ja vielä useammalla oli riski päätyä matalaan sosioekonomiseen asemaan oman kehnon koulumenestyksen vuoksi. Kehno koulumenestys oli yhteydessä poikien myöhempään osoitteettomuuteen mutta sen ennustemerkitys hävisi, kun muiden tekijöiden vaikutus otettiin huomioon. Kehno koulumenestys voi estää opiskelupaikan saamisen ja sitä kautta jättää ihmisen edullisten opiskelija-asuntomarkkinoiden ulkopuolelle. Kouluttamattoman puolestaan on vaikea saada

työtä, jolloin yleisillä asuntomarkkinoilla on vaikea pärjätä.

Tarkastelimme myös nuorten opiskelusuunnitelmien yhteyttä myöhempään osoitteettomuuteen. Ammatillisiin opintoihin suuntautuminen ennusti osoitteettomuutta koko aineistossa mutta ei tyttöjä ja poikia erikseen tarkasteltaessa. Kyse on todennäköisesti siitä, että osoitteettomiksi päätyneet ovat keskeyttäneet ammatilliset opinnot. Opintojen keskeytyminen on tavallinen taustatekijä asunnottomilla nuorilla aikuisilla (Josefsson 2007, Pakarinen 2011). Ammatilliset opinnot loppuun asti suorittaneetkin ovat voineet jo ehtiä työttömiksi kuudessa vuodessa. Toi-

meentulon ongelmat ovat merkittävä asunnottomuuden syy (Josefsson 2007, Pakarinen 2011). Lukioon suuntautuneista puolestaan suuri osa todennäköisesti on vielä opiskelemassa yliopistossa tai korkeakoulussa.

Poikkileikkaustutkimuksissa on havaittu mielenterveyden häiriöiden ja ongelmien yhteys nuorten asunnottomuuteen (Cauce ym. 2000, Kamieniecki 2001, Pakarinen 2011). Masennus oli asunnottomilla baltimorelaisnuorilla seitsemän kertaa tavallisempaa kuin kotona asuvilla ikätovereilla (Ensign ym. 1998). Martijn ja Sharpe (2006) totesivat psykiatristen häiriöiden olevan muuta väestöä yleisempiä nuorilla asunnottomilla ja käyvän vielä tavallisemmiksi asunnottomuuden kestäessä. Craig ja Hodson (1998) havaitsivat lapsuusiän psykiatristen häiriöiden lisäävän asunnottomuuden riskiä nuoruusiässä. Tutkimuksemme perusteella myös mielenterveysoireilu 15–16-vuotiaana näyttäisi lisäävän asunnottomuuden riskiä kuuden vuoden seurannassa, erityisesti tytöillä. Masennus ei kuitenkaan osoittautunut itsenäiseksi asunnottomuuden riskitekijäksi. Aiempien tutkimusten mukaan nuoruusiässä koettu masennus uusiutuu helposti aikuisiässä (Hofstra ym. 2001, Lewinsohn ym. 2000, Rao ym. 1999). Omassakin aineistossamme 40 prosenttia vähintään keskivaikeasti masentuneiksi peruskoulun 9. luokalla luokitelluista luokittui samoin kaksi vuotta myöhemmin (Fröjd ym. 2007). Osoitteettomiksi päätyneillä nuorilla masennus on saattanut uusia kotoa lähdön vaiheessa. Masennus on voinut heikentää aloitekykyä ja saada nuoren toivottomaksi asunnonsaannin suhteen. Psykiatrisessa osastohoidossa olleilla nuorilla on havaittu olevan kohonnut riski asunnottomuuteen (Embry ym. 2000). Osalla tutkittavistamme oireilu on saattanut seurannan aikana pahentua laitoshoidoa vaativaksi. Psykiatrisessa hoidossa olleilla nuorilla asunnon hakua avustamaan tarvitaan usein sosiaalityötä (Pakarinen 2011).

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu asunnottomuuden liittyvän rikolliseen elämäntapaan (McGilloway ja Donnelly 2001; Metraux ja Culhane 2006), joskin pitkäaikaisasetelmassa on saatu viitteitä siitä, että rikosten teko nuorilla alkaa vasta asunnottomaksi joutumisen jälkeen (Martijn ja Sharpe 2006). Myös suomalaisissa, nuoria aikuissosiaalityön asiakkaita koskevissa tutkimuksissa lainrikkomusten on havaittu olevan tavallisia asunnottomien keskuudessa (Josefsson 2007, Pakarinen 2011). Nyt tutkituilla osoitettiin

tomilla havaittu runsas käytöshäiriöoireilu keski- nuoruusiässä voi viitata alkavaan rikolliseen elämäntapaan (Chen ym. 2006). Siihen liittyvä viranomaisten pakoilu saattaisi siis selittää havaitsemamme käytöshäiriöoireilun ja myöhemmän osoitteettomuuden välisen yhteyden. Asunnottomilla on myös havaittu olevan asunnon saaneita useammin käytöshäiriöitä lapsuudessa. Käytöshäiriöhistoria ja ajankohtainen päihdekäyttö puolestaan lisäävät riskiä pysyä asunnottomana (Craig ja Hodson 2000). Yllättävää kyllä, käytöshäiriöoireilu oli tilastollisesti merkitsevä asunnottomuuden riskitekijä ainoastaan tytöillä, vaikka pojillakin runsas käytöshäiriöoireilu oli selvästi yleisempää osoitteettomiksi myöhemmin päätyvillä.

Asunnottomien nuorten aikuisten terveydentilasta ei juuri ole pystytty tekemään kattavaa tutkimusta. Nuoria aikuisia koskeva tutkimus on tehty sosiaalityön asiakastietojärjestelmän tietojen avulla. Harvalla löytyi tietoja terveydentilasta, eniten oli raportoitu psyykkisiä ongelmia (Josefsson 2007, Pakarinen 2011). Nyt tehdyssä tutkimuksessa myös keskinuoruusiän runsas psykosomaattinen oireilu ennusti osoitteettomuutta kuuden vuoden seurannassa. Se nosti tutkituista tekijöistä eniten tyttöjen osoitteettomuuden riskiä. Runsas psykosomaattinen oireilu voi kertoa siitä, että tutkituilla nuorilla oli epämääräisesti paha olla. Alle puolet nuorista, joilla on jokin psykiatrinen häiriö hakeutuu hoitoon (Haarasilta ym. 2003, Bergeron ym. 2005). On todennäköistä, että epämääräisestä oireilusta kärsivistä vielä harvempi saa ammattiapua.

Päihdekäyttö, erityisesti huumeiden käyttö, oli aiemmin tutkituissa nuorten aikuisten asunnottomien aineistoissa yleistä. (Josefsson 2007, Pakarinen 2011). Myös muualla maailmassa päihdekäytön on todettu olevan yleisempää asunnottomien keskuudessa kuin muussa väestössä (McGilloway ja Donnelly 2001, Stax 2003, Mallet ym. 2005). Asunnottomat ovat tutkimuksissa voittopuolisesti miehiä ja päihdekäyttö miehillä on naisia runsaampaa. Tutkimuksemme keskinuoruusiän tiheä humalajuominen ennusti vakituisen osoitteen puutetta pojilla, hasiksen kokeilu tytöillä. Viikoittainen humalajuominen ja hasiksen kokeilu on peruskoulun yhdeksännellä luokalla varsin harvinaista. Vuoden 2002 kouluterveysaineistossa viikoittaisen humalajuomisen prevalenssi oli neljä prosenttia (tytöillä 3 %, pojilla 5 %), hasiksen tai marihuanan kokeilun kahdeksan prosenttia. Omassa aineistossamme run-

sas päihdekäyttö nuoruusiässä on voinut johtaa varhaiseen kotoalähtöön. Päihdekäyttöön liittyneenä riskejä ottava tai piittaamaton elämäntapa tai rahattomuus ovat voineet aiheuttaa asunnottomuutta. Tässä tutkimuksessa päihdekäyttö ennusti asunnottomuutta, mutta myöhemmin asunnottomuuden aiheuttama stressi ja näköalattomuus voivat lisätä päihdekäyttöä (Mallet ym. 2005, Martijn ja Sharpe 2006, ym. 2010).

Aikuisilla tehdyissä tutkimuksissa on esitetty yhteyttä kasautuvien negatiivisten elämäntapahtumien ja asunnottomuuden välille (Philippot ym. 2007). Osa elämäntapahtumista on ollut sellaisia, joihin henkilö voi itse vaikuttaa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin tapahtumiin, joita nuori itse ei ole voinut saada aikaan. Vanhempiin liittyvistä elämäntapahtumista muutto toiselle paikkakunnalle, vanhempien keskinäinen riitely ja talousvaikeudet näyttivät olevan yhteydessä myöhempään osoitteettomuuteen. Tyttöillä vahvimmin asunnottomuutta ennustivat muutto ja vanhemman työttömyys, pojilla vanhempien lisääntynyt riitely. Perhekonfliktien on aiemminkin raportoitu olevan yhteydessä asunnottomuuteen (Hyde 2005, Mallet ym. 2005). Useat muutot paikkakunnalta toiselle saattavat liittyä vanhempien rikkinäiseen elämään: lastensuojeluasiakkuuteen, parisuhteen ongelmiin tai taloudellisiin ongelmiin. Nuori saattaa jatkaa vanhempiensa kodissa näkemäänsä elämäntapaa ja siten päätyä osoitteettomaksi. Vanhemmat voivat muuttaa myös työn tai paremman asuinpaikan perässä. Vaikka perheolot olisivat vakaatkin, toiselle paikkakunnalle muutto helposti katkaisee nuoren kaverisuhteita ja vaikuttaa harrastustoimintaan ja koulunkäyntiin. Nuoruusiässä tapahtuvan muuton yhteys myöhempään osoitteettomuuteen saattaa siis syntyä myös nuoren omaan sosiaaliseen elämään liittyvien tekijöiden kautta. Talousvaikeuksilla on taipumus periytyä seuraavaan sukupolveen. Moisio ja Kauppinen (2010) totesivat, että muihin samanikäisiin verrattuna toimeentulotukea saaneiden perheiden lapsilla on nuorina aikuisina noin kaksinkertainen todennäköisyys tulla itsekkin toimeentulotuen asiakkaiksi. Näin ollen perheen talousvaikeuksien aiheuttama osoitteettomuuden riski saattaa viitata periytyvään köyhyyteen. Suuri osa nykyvanhemmista auttaa taloudellisesti jo kotoa pois muuttaneita lapsiaan (Haavio-Mannila ym. 2009). Talousvaikeuksia kokevat vanhemmat eivät pysty auttamaan aikuistuvaa lastaan asunnon hankinnassa.

Usean riskitekijän olemassaolo yhdeksännellä luokalla ennusti myöhempää osoitteettomuutta. Puolella osoitteettomista pojista ja lähes kolmella neljästä tytöistä oli viisi riskitekijää tai enemmän. Ei voi välttyä ajatukselta, että vaikeuksien kasaantumisen olisi luullut herättävän auttamiskooneiston jo peruskoulun aikana. Eikö niin ollut tapahtunut, vai eivätkö auttamisyrietykset olleet tuottaneet tulosta? Jos ongelmat olivat jatkuneet, nuorten saaminen avun piiriin on voinut olla vaikeaa. Muualla tehdyissä tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että kodittomat nuoret ja nuoret aikuiset kokevat tulleen perheidensä ja yhteiskunnan peittäviksi eivätkä siksi luota avuntarjoajiin (Collins ja Parker 2009).

Aikaisempi asunnottomuuden riskitekijöitä koskeva tutkimus on useimmiten ollut poikkileikkaustutkimusta. Kansainvälisissä lehdissä julkaistut tutkimukset koskevat usein yömajoihin tai muihin asunnottomien palvelupisteisiin tulleita ihmisiä. Suomessa asunnottomat nuoret ja nuoret aikuiset harvoin turvautuvat asuntoloihin (Josefsen 2007). Erityisesti nuorille ja nuorille aikuisille on tavallista asuminen sukulaisten tai tuttavien luona siksi, ettei omalle tulotasolle sopivaa asuntoa ole tarjolla. Tällaista asunnottomuutta on vaikea tunnistaa rekistereistä tai haastattelemalla asunnottomille tyypillisten palvelujen käyttäjiä.

Tutkimuksemme vahvuus on siinä, että se on prospektiivinen ja että siinä käytettiin normaali-väestöstä tehtyä otosta. Muistiharha tai tarve löytää syy ajankohtaisille ongelmille ei vaikuttanut nuoruusiän ongelmien raportointiin. Osoitteettomien määrä oli varsin pieni: kaikkia asunnottomia ei todennäköisesti tunnistettu. Monet tosiasiallisesti asunnottomat ovat kirjoilla vanhempiensa luona, joten heille löytyi väestörekisteristä osoitetieto. Samoin laitoksissa olevat ja sosiaalitoimen järjestämässä tilapäisasunnossa asuvat voivat olla asunnottomia, vaikka väestötiedoissa olisikin mainittu vakinaisena osoitteena laitoksen tai tilapäisasunnon osoite (Pitkänen 2010). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskusten tilastojen mukaan vuonna 2009 Tampereella oli yhteensä 112 ja Vantaalla 165 alle 25-vuotiasa asunnottomia. Luvut perustuvat kuntien arvioihin ja kirjoittajat huomauttavatkin, että ”asunnottomien lukumäärätiedot ovat näennäisestä tarkkuudestaan huolimatta suuntaa antavia, sillä eri kuntien arviointiperusteet vaihtelevat ja myös saman kunnan eri vuosina esittämät tiedot voivat vaihdella tarkkuustasoltaan” (ARA 2011). Omasa yhtä koululaiskohorttia koskevassa aineistos-

samme asunnottomuus oli määritelty yksiselitteisesti osoitetiedon puuttumiseksi väestörekisteristä. Asunnottomiksi määrityi 16 tamperelaista ja 29 vantaalaista. Aina, kun asunnottomuus määritellään yhden mittauspisteen kohdalla, lyhytaikaisesti asunnottomilla on suuri riski jäädä määrittymättä asunnottomaksi. Toisaalta jollakulla, jolla ei ole tilastoajon tekohetkellä ollut osoitetietoa väestörekisterissä, on kuitenkin saattanut olla asunto. Aineistomme edustaa todennäköisesti erilaista osaa asunnottomista kuin aiemmissa tutkimuksissa käytetyt otokset. Tulokset kuitenkin näyttävät varsin samankaltaisilta.

Osoitteettomuuden riskitekijöitä mittasimme nuoria koskeissa suomalaisissa väestötöksillä tehdyissä kyselytutkimuksissa laajalti käytetyillä mittareilla, joista osa on myös validoitu suomalaisilla nuorilla. Riskitekijöiden prevalenssit vastasivat muissa suomalaistutkimuksissa saatuja prevalensseja (ks. esim. Kaltiala-Heino ym. 2003a).

LOPUKSI

Kuten muitakin sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, myös asunnottomuutta tulee ehkäistä monen tason interventioilla. Sosiaalipolitiikka, perhepolitiikka, asuntopolitiikka ja muut rakenteelliset tekijät ovat tärkeitä. Asunnottomuuden yksilöl-

listen riskitekijöiden etsiminenkään ei tarkoita sitä, että asunnottomuuden syy haluttaisiin säilyttää yksilön harteille. Riskitutkimuksen tavoite on paikantaa kohtia, joihin puuttumalla negatiivisilta seurauksilta voitaisiin välttyä. Puuttuminen voi kohdistua yksilöön mutta myös yhteisöihin ja rakenteisiin. Huolimatta asunto- ja sosiaalipolitiikan eroista eri maissa, tutkimuksissa havaitut yksilöihin liittyvät asunnottomuuden riskitekijät näyttävät varsin samankaltaisilta.

Osoitteettomuutta nuorena aikuisuudessa ennakoivat jo peruskoulun päättöluokalla lukuisat heikkoa psykososiaalista selviytymistä kuvaavat seikat, joiden perusteella interventiot olisivat perusteltuja ja voisivat estää syrjäytymiskehitystä. Erityisesti huonosti koulussa pärjääviä nuoria tulisi tukea kouluun kiinnittymisessä ja oppimisen pulmien ratkaisemisessa. Mielenterveyden ongelmiin on nuoruuskäisillä syytä puuttua jo siinä vaiheessa, kun oireilu on epämääräistä eikä täytä minkään häiriön diagnostisia kriteereitä. Tämä edellyttää toimia kouluissa ja siellä yli hallintorajojen: toimia erityisen tuen järjestämiseksi joustavin tavoin ja mielenterveysosaamisen lisäämistä kouluterveydenhuollossa. Lisäksi koko väestöä koskevaa vanhemmuuden tukea tulisi suunnata, ei vain pikkulapsiperheisiin, vaan perheisiin joissa on yläkouluikäisiä nuoria.

Fröjd S, Marttunen M, Kaltiala-Heino R. Adolescent predictors of homelessness in young adulthood
Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti – Journal of Social Medicine 2012;49:232–246

Homelessness among young adults associates with psychiatric and psychosocial problems, as well as problems with alcohol and drugs. Previous studies on the issue have mostly been either cross-sectional or retrospective. Comparison between studies conducted in different countries is difficult due to differences in social security systems. This prospective follow-up study analyses the

associations between homelessness in young adulthood and risk factors in the domains of health, health behaviour and family factors reported in 9th grade. Depression, conduct problems, somatic symptoms and substance use as well as parental problems and economical difficulties of the family in 9th grade predicted homelessness in young adulthood.

KIRJALLISUUS

Aassve A, Davia MA, Iacovou M, Mazzuco S. Does leaving home make you poor? Evidence from 13 European countries. *Eur J Pop/ Revue europ é enne de demographie* 2007;23:315–38.

Achenbach T. Manual for the youth self-report and 1991 profile, University of Vermont Department of Psychiatry, Burlington, VT 1991.

ARA Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2010. *Selvitys* 4/2011.

Arnett J. Emerging Adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *Am Psychologist* 2000;55:469–80.

Beck A, Beck R. Screening depressed patients in family practice. A rapid technic. *Postgrad Med* 1972;52:81–5.

Bergeron E, Poirier L, Fournier L, Roberge P, Barrette G. Determinants of service use among young Canadians with mental disorders. *Can J Psychiatry* 2005;50:629–36.

- Cauce A, Paradise M, Ginzler J, Embry L. The characteristics and mental health of homeless adolescents: Age and gender differences. *J Emot Behav Disor* 2000;8:230–9.
- Chen X, Thrane L, Whitbeck L B, Johnson K. Mental Disorders, Comorbidity, and postrunaway arrests among homeless and runaway adolescents. *J Res Adolesc* 2006;16:379–402.
- Collins P, Barker C. Psychological help-seeking in homeless adolescents. *Int J Soc Psych* 2009;55:372–84.
- Craig T, Hodson S. Homeless youth in London: I. Childhood antecedents and psychiatric disorder. *Psychol Med* 1998;28:1379–88.
- Edgar B, Harrison M, Watson P, Bush-Geertsema V. Measurement of homelessness at European Union level. European Commission employment, social affairs and equal opportunities DG. 2007.
- Embry L, Vander Stoep A, Evens C, Ryan K, Pollock A. Risk factors for homelessness in adolescents released from psychiatric residential treatment. *J Am Acad Child Adolesc Psych* 2000;39:1293–9.
- Ensign J, Santelli J. Health status and service use. Comparison of adolescents at a school-based health clinic with homeless adolescents. *Arch Pediatr Adolesc Med* 1998;152:20–4.
- Fountoulakis K, Iacovides A, Kleanthous S, Samolis S, Gougoulas K, St Kaprinis G, Bech B. The Greek translation of the symptoms rating scale for depression and anxiety: Preliminary results of the validation study. *BMC Psychiatry* 2003;3:21.
- Fröjd S, Marttunen M, Pelkonen M, von der Pahlen B, Kaltiala-Heino R. Adult and peer involvement in help-seeking for depression in adolescent population. A two-year follow-up in Finland. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2007;42: 945–52.
- Fröjd S, Kaltiala-Heino R, Pelkonen M, Von Der Pahlen B, Marttunen M. Significance of family life events in middle adolescence: A survey on Finnish community adolescents. *Nord J Psychiatry* 2009;63:78–86.
- Haarasilta L, Marttunen M, Kaprio J, Aro H. Major depressive episode and health care use among adolescents and young adults. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2003;38:366–72.
- Haavio-Mannila E, Majamaa K, Tanskanen A, Hämäläinen H, Karisto A, Rotkirch A, Roos JP. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107 Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2009.
- Haber M, Toro P. Homelessness among families, children, and adolescents: an ecological–developmental perspective. *Clin Child & Fam Psychol Rev*:7:123–64.
- Harinen P. Hyvä, paha yksinäisyys. Itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Autio M, Eräranta K, Myllyniemi S. (toim.) Polarisoituvuus. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84. Hakapaino Oy, Helsinki 2008.
- Helstelä L, Sourander A. Self-reported competence and emotional and behavioral problems in a sample of Finnish adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry* 2001;55:381–5.
- Herman D, Susser E, Struening E, Link B. Adverse childhood experiences: Are they risk factors for adult homelessness? *Am J Public Health* 1997;87:249–255.
- Hofstra M, Van der Ende J, Verhulst F. Adolescents self-reported problems as predictors of psychopathology in adulthood: 10-year follow-up study. *Br J Psychiatry* 2001;179:203–9.
- Hyde J. From home to street: Understanding young people's transitions into homelessness. *J Adolesc* 2005;28:171–83.
- Johnson J, McCutcheon S. Assessing life stress in older children and adolescents: Preliminary findings with the Life Events Checklist. Teoksessa: Sarason I, Spielberger C. (toim.). Stress and anxiety. Washington DC: Hemisphere Publishers, 1980.
- Josefsson A-M : Nuoret toisten nurkissa. Teoksessa *Asunnottomuuskirja* 2007.
- Kaakinen J, Nieminen J, Pitkänen S. Oikeus asuntoon, oikeus ihmisarvoiseen elämään. Valtakunnallisen (2001–2005) ja pääkaupunkiseudun (2002–2005) asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmien arviointi. Ympäristöministeriön raportteja 8, 2006.
- Kaltiala-Heino R, Marttunen M, Rantanen P, Rimpelä M. Early puberty is associated with mental health problems in middle adolescence. *Soc Sci & Med* 2003a;57:1055–64. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/>
- Kaltiala-Heino R, Poutanen P, Kilkku N, Rimpelä M. Runsaiden koulupoissaolojen yhteys mielenterveysongelmiin yläasteikäisillä nuorilla. *Suom Lääkäril* 2003b;14:1677–84.
- Kamieniecki G. Prevalence of psychological distress and psychiatric disorders among homeless youth in Australia: A comparative review. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 2001;35:352–8.
- Kupari T (toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1, 2011. Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy, Helsinki 2011.
- Lehtonen L, Salonen J. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3 / 2008. Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.
- Lewinsohn P, Rohde P, Seeley J, Klein D, Gotlib I. Natural course of adolescent major depressive disorder in a community sample: predictors of recurrence in young adults. *Am J Psychiatry* 2000;157:1584–91.
- Lintonen T, Rimpelä M. The validity of the concept of self-perceived drunkenness in adolescent health surveys. *J Subst Use* 2001;6:145–50.
- Lintonen T, Ahlstrom S, Metso L. The reliability of self-reported drinking in adolescence. *Alcohol and alcoholism* 2004;39:362–8.

- Mallet S, Rosenthal D, Keys D. Young people, drug use and family conflict: Pathways into homelessness. *J Adolesc* 2005;28:185–99.
- Martijn C, Sharpe L. Pathways to youth homelessness. *Soc Sci Med* 2006;62:1–12.
- McGilloway S, Donnelly M. Prevalence and nature of mental health problems among single, homeless people in Belfast, Northern Ireland. *Int J Ment Health* 2001;30:40–9.
- Meinema T. CSEYHP: Combating social exclusion among young homeless populations. Homeless in Europe. *Changing Faces: Homelessness among children, families and young people*. Autum 2010:13–15.
- Metraux S, Culhane D. Recent incarceration history among a sheltered homeless population. *Crime & Delinquency* 2006;52:504–17.
- Morgan C, Cauce A. Predicting DSM-III-R disorders from the youth self-report: Analysis of data from a field study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 1999;38:1237–45.
- Moisio P, Kauppinen T. Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille. *Hyvinvointikatsaus* 1/2010, 21–24.
- Myrskylä P. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011.
- Nielsen S, Hjorthoj C, Erlangsen A, Nordentoft M. Psychiatric disorders and mortality among people in homeless shelters in Denmark: a nationwide register-based cohort study. *Lancet* 2011;377:2205–14.
- Nikander T. Suomessa nuorten kotoa lähtö on aikaistunut. Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsauksessa 1/2009 – Nuoret.
- Pakarinen T. Asunnotta aikuistuvat. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppa-tieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityö. Kesäkuu 2011.
- Peltomäki O. Asunnottomia ei ole: 2000 -luvun köyhäisyys Helsingissä. Pro Gradu Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto 2002.
- Philippot P, Lecocq C, Sempoux F, Nachtergaele H, Galand B. Psychological research on homelessness in Western Europe: A Review from 1970 to 2001. *J Soc Issues* 2007;63: 483–504.
- Pitkänen S. Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2, 2010.
- Polley Sanchez R, Waller M, Greene J. Who Runs? A demographic profile of runaway youth in the United States. *J Adolesc Health* 2006;39:778–81.
- Rafferty Y, Shinn B, Weitzman B. Academic achievement among formerly homeless adolescents and their continuously housed peers. *J School Psychol* 2004;42:179–99.
- Raitasalo R. Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 86. Kelan tutkimusosasto Helsinki. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2007.
- Rao U, Hammen C, Daley S. Continuity of depression during the transition to adulthood: A 5-year longitudinal study of young women. *J Am Acad Child Adolesc Psych* 1999;38:908–15.
- Ryan K, Kilmer R, Cauce A, Watanabe H, Hoyt D. Psychological consequences of child maltreatment in homeless adolescents: Untangling the unique effects of maltreatment and family environment. *Child Abuse & Neglect* 2000;24:333–52.
- Stax T. Estimating the Use of illegal drugs among homeless people using shelters in Denmark. *Substance Use & Misuse* 2003;8:443–62.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Asuntokunnat ja asuinolot [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/asuolo/index.html>. [Luettu: 14.5.2012]
- Toro P, Tompsett C, Lombardo S, Philippot P, Nachtergaele H, Galand B, Schlienz N, Stammel N, Yabar Y, Blume M, MacKay L, Harvey K. Homelessness in Europe and the United States: A comparison of prevalence and public opinion. *J Soc Issues* 2007;63:505–24.
- Witkin A, Milburn N, Rotheram-Borus M, Batterham B, May S, Brooks R. Finding homeless youth: patterns based on geographical area and number of homeless episodes. *Youth & Society* 2005;37:62–84.
- Yhtään nuorta ei ole varaa menettää. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 80. Etelä-Suomen lääninhallitus 2004.
- Zerger S, Strehlov A, Gundlapalli A. Homeless young adults and behavioral health: An overview. *Am Behav Sci* 2008;51:82441.

SARI FRÖJD

TtT, dosentti

Tampereen yliopisto

Terveystieteiden yksikkö

MAURI MARTTUNEN

LT, dosentti, professori

Helsingin yliopisto

HYKS nuorisopsykiatria

THL, Mielenterveys ja päihdepalvelut -osasto

RIITTAKERTTU KALTIALA-HEINO

LT, dosentti, professori

Tampereen yliopisto

TAYS Nuorisopsykiatrian vastualue